

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.8.101](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.8.101)

УДК 351

О. О. Миколаєць,
здобувач Міжрегіональної академії управління персоналом
ORCID: 0000-0003-0243-0883

ФОРМУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЩОДО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Oleksandr Mykolaiets
Postgraduate Student of the Interregional Academy of Personnel Management

FORMATION OF OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF STATE SOCIAL POLICY

Визначено, що у сучасному розвиненому суспільстві все сильніше відчувається обмеженість можливостей соціальної політики держави і її недостатня ефективність не тільки в силу наявних завжди ресурсних обмежень, але і в силу самої специфіки державних форм впливу на суспільство, регулювання суспільного життя. Тому посилюється тенденція до розвитку суспільних інститутів, службовців саморегулювання і самоорганізації суспільства, інститутів, що базуються, зрозуміло, на встановлених державою правових нормах суспільного життя, але досить автономних від держави. Такі інститути - важливий елемент громадянського суспільства, їх підтримка - й риса соціальної держави.

Зазначено, що в даний час ми з упевненістю можемо говорити про трансформацію функцій держави в процесі глобалізації. Причому ці зміни будуть відбуватися за кількома напрямками, тому що сучасне світове господарство включає в себе держави, відрізняються соціальною структурою, політичним устроєм, рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Іншими словами, зміни в кожній країні будуть відбуватися згідно з її конкретним рівнем розвитку. Функції соціальної політики формулюються по-різному. Так, одні вчені виділяють економічну (стимулювати різні види економічної діяльності), соціальну (створювати об'єктивні, соціально-економічні передумови для збереження стабільності в суспільстві, для сприйняття існуючої соціальної стратифікації як справедливої, «природною») і резервну, або стратегічну (створювати соціально економічні умови для збереження і розвитку «людського потенціалу», забезпечувати для всіх соціальних груп необхідний рівень життя, доступ до медичного обслуговування, утворення і культурних цінностей). Інші вчені зводять функції соціальної політики до стабілізуючої (створення економічних передумов для підвищення рівня зайнятості та рівня доходів населення, розширення податкової бази та збільшення коштів, що спрямовуються на соціальні потреби і розвиток соціальної сфери), розподілу ресурсів (розподіл повноважень на основі принципу, що забезпечує єдність дій органів державної влади, органів державної влади України та органів місцевого самоврядування, в питаннях праці.

It is determined that in a modern developed society, the possibilities of social policy of the state and its insufficient effectiveness not only because of the always available resource constraints, but also because of the specific nature of state forms of influence on society and regulation of public life, are becoming increasingly felt. Therefore, there is an increasing tendency for the development of public institutions, employees of self-regulation and self-organization of society, institutions based, of

course, on the legal norms of public life, but quite autonomous from the state. Such institutions are an important element of civil society, and their support is a feature of the welfare state.

It is stated that at present we can confidently speak about transformation of functions of the state in the process of globalization. Moreover, these changes will occur in several directions, because the modern world economy includes states, differing in social structure, political order, level of development of productive forces and industrial relations. In other words, changes in each country will occur according to their specific level of development. The functions of social policy are formulated differently. Thus, some scholars distinguish between economic (stimulate different types of economic activity), social (create objective, socio-economic preconditions for maintaining stability in society, for the perception of existing social stratification as fair, "natural") and reserve, or strategic (create socio-economic conditions for the preservation and development of "human potential", providing for all social groups the necessary standard of living, access to health care, education and cultural values). Other scholars have reduced social policy functions to a stabilizing one (creating economic preconditions for raising employment and income levels, expanding tax base and increasing funds for social needs and social development), allocating resources (allocating powers based on the principle of providing unity of actions of state authorities, state authorities of Ukraine and local self-government bodies in matters of labor).

Ключові слова: державна соціальна політика, регулювання суспільного життя, саморегулювання, норми суспільного життя, громадянське суспільство, соціальна держава, трансформаційні функції держави, глобалізація.

Keywords: state social policy, regulation of social life, self-regulation, norms of social life, civil society, social state, transformational functions of the state, globalization.

Вступ.

Особливим завданням є залучення суспільства в рішення соціальних завдань. На відміну від періоду «реального соціалізму», коли соціальна сфера була в тих чи інших формах держави громадськість була ізольована від виконання соціальних функцій, нині склалася ситуація, коли економічна неспроможність держави з його недостатнім бюджетом виступила головним джерелом соціальної напруженості.

У сучасному розвиненому суспільстві все сильніше відчувається обмеженість можливостей соціальної політики держави і її недостатня ефективність не тільки в силу наявних завжди ресурсних обмежень, але і в силу самої специфіки державних форм впливу на суспільство, регулювання суспільного життя. Тому посилюється тенденція до розвитку суспільних інститутів, службовців саморегулювання і самоорганізації суспільства, інститутів, що базуються, зрозуміло, на встановлених державою правових нормах суспільного життя, але досить автономних від держави. Такі інститути - важливий елемент громадянського суспільства, їх підтримка - й риса соціальної держави. В якості однієї з гарантій соціальної стійкості, стабільності сучасного суспільства, його здатності вирішувати розширюється коло соціальних проблем, зокрема, боротися з процесами маргіналізації, все більше виступає не тільки «втручання» держави, а й ініціатива громадянських організацій, спільнот, окремих індивідів [1]. Ця ініціатива часто забезпечує і залучення додаткових ресурсів для соціальної сфери, і велику цілеспрямованість (найчастіше - «точкову» спрямованість) і результативність соціальних дій. Зріле в цивільному відношенні суспільство здатне не тільки доповнювати соціальні зусилля держави, а й здійснювати їх коригування, необхідний контроль над ними в цивілізованих, ненасильницьких формах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В економічних публікаціях останніх років, присвячених розвитку житло-комунального господарства, знайшли розробку проблеми сформованих тут економічних відносин, закономірності, методи і прийоми вирішення соціальних завдань. Цим питанням присвячено ряд монографічних досліджень і статей Г.А. Агужена, Е.В. Москаленко, Б.І. Адамова, В.С. Асанова, А.І. Безлюдова, В.І. Логвіненко, Г.А. Крамаренко, І.М. Осипенко, В.П. Полуянова, В.В. Рибак. Питанням визначення впливу державного регулювання на реформування сфери надання житлово-комунальних послуг присвячені роботи Л.І. Абалкін, В.В. Дорофійенко, А.І. Амоші, А.І. Ємельянова, О.В. Козлової, І.І. Лукінова та ін.

Постановка задачі.

Проте питання визначення впливу державного регулювання на реформування сфери надання житлово-комунальних послуг потребують подальшого наукового розвитку.

Результат.

Якщо припустити, що державна соціальна політика орієнтована на формування інформаційного суспільства, то вона з неминучістю повинна сприяти реалізації таких завдань:

1. швидке зростання людського потенціалу як умови для допомоги продуктивного життя членів суспільства;
2. формування нового середнього класу як визначальної соціальної сили суспільства і основного носія

людського потенціалу нації;

3. розвиток громадянського суспільства і правової держави як неодмінної умови розширеного відтворення людського потенціалу [2, с.131].

У зв'язку з цим ми не можемо обійти проблему цілепокладання в соціальній політиці. У самому загальному вигляді її можна трактувати як «зростання доходів населення, що супроводжується підвищенням якості життя і розширенням цивільних свобод». Одночасно з цією системною метою суб'єктами соціальної політики, безумовно, повинні реалізовуватися і інші цілі, що відповідають їх політичній волі.

У зв'язку з цим ми можемо говорити про рівні соціальної політики:

- національний рівень;
- регіональний рівень;
- місцеве самоврядування;
- окреме підприємство.

Відповідне розмежування повноважень між рівнями визначає тип соціальної політики, що проводиться в державі.

В даний час ми з упевненістю можемо говорити про трансформацію функцій держави в процесі глобалізації. Причому ці зміни будуть відбуватися за кількома напрямками, тому що сучасне світове господарство включає в себе держави, відрізняються соціальною структурою, політичним устроєм, рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Іншими словами, зміни в кожній країні будуть відбуватися згідно з її конкретним рівнем розвитку [3, с.7].

На сучасному етапі глобалізації набуває значення не тільки нерівність всередині країни, а й міждержавні відмінності.

Функції соціальної політики формуються по-різному. Так, одні вчені виділяють економічну (стимулювати різні види економічної діяльності), соціальну (створювати об'єктивні, соціально-економічні передумови для збереження стабільності в суспільстві, для сприйняття існуючої соціальної стратифікації як справедливої, «природної») і резервну, або стратегічну (створювати соціально економічні умови для збереження і розвитку «людського потенціалу», забезпечувати для всіх соціальних груп необхідний рівень життя, доступ до медичного обслуговування, утворення і культурних цінностей). Інші вчені зводять функції соціальної політики до стабілізуючої (створення економічних передумов для підвищення рівня зайнятості та рівня доходів населення, розширення податкової бази та збільшення коштів, що спрямовуються на соціальні потреби і розвиток соціальної сфери), розподілу ресурсів (розподіл повноважень на основі принципу, що забезпечує єдність дій органів державної влади, органів державної влади України та органів місцевого самоврядування, в питаннях праці. Охорони здоров'я, освіти, культури, захисту сім'ї, соціального захисту, включаючи соціальне забезпечення) і перерозподілу доходів (здійснення комплексу заходів щодо стабілізації середнього рівня населення, поступове скорочення масштабів бідності, зменшення розриву в рівні життя між різними категоріями населення) [4, с.75]. Треті пропонують більш широкий перелік функцій соціальної політики: виживання (найбільш знедолених і слабких категорій і груп населення); забезпечення доступу до ресурсів (при їх відтворенні, концентрації, після видалення або екстремальному перерозподілу з її допомогою визначається міра відторгнення ресурсів в чиюсь користь); соціальна компенсація втрат і віз-мужніх вигод; підтримання балансу інтересів, рівновагу при зміні пріоритетів; пом'якшення соціальних напружень, попередження соціальних вибухів; визначення заходів в інституціональному тиску на особистість і малі групи; забезпечення соціального комфорту (створення зручностей при спілкуванні людей з різними вихідними інтересами, «рецепти щастя», оздоровлення відносин, окультурення технологій взаємодії людей між собою і природою); солідаризація суспільства".

О.О. Давидюк відзначає, що державна соціальна політика виконує захисну і конструктивну функції [5]. Остання пов'язана з профілактикою і позитивним вдосконаленням суспільної системи в цілому і її окремих елементів. Авторський колектив під керівництвом В.І. Жукова крім загальних політичних функцій (інтегрує, координує, регулятивної, комунікативної, функції соціалізації, орієнтаційної та інших) виділяють специфічні функції соціальної політики, до яких відносять регулювання відтворення робочої сили, відтворення самої людини; стимулювання соціальної активності людини (трудової, суспільно-політичної, духовно-пізнавальної) і забезпечення соціального захисту населення.

Ряд дослідників, аналізуючи функції соціальної політики, диференціюють їх в залежності від соціально-економічного становища в суспільстві. Але в періоди глибоких соціальних перетворень функції цієї політики змінюються. По-перше, трансформується товариствам доводиться не стільки організувати зростання, скільки протистояти спонтанного падіння людського потенціалу, деградації соціальних галузей економіки, розширення депривованих груп і прошарків. По-друге, до традиційних функцій соціальної політики додається нова - сприяння збереженню і зростанню соціально-інноваційного потенціалу суспільства, розширенню соціальної бази реформ, забезпечення зацікавленої участі громадян в перетворенні суспільних відносин [6].

Слід зазначити, що, незважаючи на відмінності в перерахування функцій соціальної політики, вчені близькі в тлумаченні їх суті, яка зводиться до забезпечення суспільства нормальними соціальними умовами функціонування і розвитку суспільства. При цьому фахівці підкреслюють важливість збалансованого підходу до виконання функцій соціальної політики, необхідність розумного управління ними.

Державна соціальна політика в широкому сенсі - це політика держави, суспільства, політичних партій, соціальних інститутів сфері життєдіяльності людини. Причому, полісуб'єктність соціальної політики може реалізуватися тільки в рамках демократії.

Державна соціальна політика у вузькому сенсі - це діяльність держави щодо задоволення потреб людей. Функції соціальної політики за своєю смисловим навантаженням близькі до понять цілі, завдання і іноді ототожнюються вченими з ними [7]. Однак, стосовно до нашого дослідження, особливий інтерес представляє ідея співвіднесення функціонального змісту соціальної політики якості самої соціальної політики, її відповідності нормам соціальної держави. За цим критерієм функції соціальної політики можна розділити на три групи - охоронні, активні і конструктивні.

У державі державна соціальна політика має свої особливості в силу того, що сама держава є багато суб'єктною. Функції та конституційні обов'язки держави в соціальній сфері розподіляються між національним рівнем і рівнем регіональним.

Взаємозв'язок соціальної політики як системи завдань, функцій і заходів держави по досягненню соціальних цілей вимагає науково обгрунтованого управління даною системою на основі знань природи держави, моделей соціальної політики і механізмів реалізації його сутнісних властивостей [8, с.283].

Опитування про сутність соціальної політики є одним з найбільш дискусійних у вітчизняній суспільній науці і соціально-управлінській практиці. Однак, незважаючи на усвідомлення високого ступеня значимості соціальної політики, її чітка концептуальна опрацювання поки відсутня.

Дискусії про те, що являє собою державна соціальна політика, тривають протягом більше ста років. Проблематика власне соціальної політики оформлялася протягом XIX-XX століть.

Поява самого поняття «державна соціальна політика» пов'язане з формуванням в Європі в другій половині XIX століття теорії і практики соціальної держави як держави, активно втручається в суспільні процеси з метою їх регулювання і стабілізації. З цього часу питання конкретного змістовного наповнення соціальних функцій держави, їх спектру і масштабу, і одночасно проблеми визначення сутності соціальної політики знаходяться в центрі обговорення вчених, політиків і громадських діячів різних країн.

Слід також зауважити, що державна соціальна політика як сфера діяльності державних і громадських інститутів, а також спроби осмислення її сутності на теоретичному рівні з'являються в другій половині XIX століття в зв'язку з інституціалізації економічної та соціологічної теорій як самостійних галузей наукового знання. Слідом за визнанням об'єктивної природи суспільних явищ і можливостей їх наукового вивчення постало питання про правомірність використання отриманого наукового знання на практиці для управління і регулювання суспільних процесів, тобто питання про прикладної спрямованості громадських, в тому числі і соціологічних наук [9, с.187]. Соціологічні теорії в своєму прикладному застосуванні поступово формували соціальну політику як самостійну і специфічну сферу діяльності і послідовно розширювали її зміст. В першу чергу це стосувалося використання на практиці теорій соціальної нерівності, соціальної стратифікації та соціальної мобільності, теорії соціальної взаємодії і соціальної девіації. Їх пізнавальний потенціал визначав можливість здійснення зовнішнього регулюючого впливу по відношенню до досить складним соціальним процесам і явищам. Проекти формується соціологічної науки припускали включення соціальної політики в її структуру в якості розділу, що визначає сфери та механізми її прикладного використання.

Перший відділ соціології становить загальне вчення про суспільство, куди входять визначення суспільства як соціального явища, опис його основних рис, аналіз процесу взаємодії, формулювання основних соціальних законів [9]. Другий відділ соціології становить соціальна механіка, яка включає в себе вивчення закономірностей, які в суспільному житті, але з урахуванням розкладання складних суспільних явищ на найпростіші елементи і вивчення властивостей цих елементів. Третій відділ соціології визначається як соціальна генетика, так як його змістом стає вчення про походження і розвиток суспільства і суспільних інститутів, вчення про основні історичні тенденції, що виявляються в поступальному розвитку суспільства. Четирьом відділом соціології повинна бути державна соціальна політика. Цей відділ за своїм характером і цілям є чисто практичним, тобто прикладною дисципліною.

Висновки.

Однак даний проект соціологічного знання, особливо в частині включення в його структуру соціальної політики як особливого розділу, не був реалізований повною мірою. До сих пір проблематика соціальної політики займає скромне місце в структурі соціологічного знання, а як самостійна підгалузь соціологічної науки відсутня взагалі. Частина питань соціальної політики в несистематизованому вигляді увійшла до деяких теми економічної теорії, але формування соціальної політики як самостійної наукової дисципліни поки не відбулося. При цьому, як будь-яка наукова сфера, державна соціальна політика має свою особливу область і свій власний об'єкт - «це дія на сукупності, на соціальне тіло-об'єкт, який постійно розширюється, тому що «в державній, соціально-економічної, загальнокультурної області зростаюче усупільнення життя і усвідомлення цієї усупільнення, соціалізм життя і соціологізм свідомості безперервно розширюють і зміцнюють компетенцію соціальної політики.

Розкриваючи об'єктивну обумовленість соціальної політики, філософ тим часом вказував на можливість її плюралістичного характеру в плані змісту, цілей, ідеалів і використовуваних механізмів, так як у силу різних практичних намірів з одних і тих же наукових даних можуть витікати різні, але в той же час з однаковим ступенем науковості обгрунтовані, напрямки соціальної політики, іншими словами, з даного наукового інструменту може бути зроблено різне вживання.

Література.

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Губар О.Є. Соціальне страхування у забезпеченні соціального добробуту / О.Є. Губар // Фінанси

України. – 2002. – № 8. – С. 130–136.

3. Папієв М. Соціальна політика та її вплив на доходи і рівень життя населення / М. Папієв // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 7. – С. 3–9.

4. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В.А. Скуратівський, О.М. Палій. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.

5. Давидюк О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системи показників [Електронний ресурс] / О.О. Давидюк. – Режим доступу : <http://www.cpsr.org.ua>

6. World Day of Social Justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/en/information-centre/news/864-2009-02-20>

7. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV, Ст. 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030964.html

8. Волгин Н.А. Социальная политика. Энциклопедия / Н.А. Волгин ; под ред. Н.А. Волгина и Т.С. Сулимовой. – М. : Альфа-Пресс, 2006. – 416 с.

9. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3/5/1996. European Social Charter (revised) CETS No. 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=163&CM=7&DF=26/10/2008&CL=ENG>

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Law of Ukraine " Constitution of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

2. Gubar, O.Ye. (2002), "Social security in providing social welfare", *Finansy Ukrainy*, vol. 8, pp. 130–136 [in Ukrainian].

3. Papiiev, M. (2004), "Social policy and its impact on income and standard of living", *Ukraina: aspekty pratsi*, vol. 7, pp. 3–9 [in Ukrainian].

4. Skurativs'kyi, V.A. and Palii, O.M. (2002), *Osnovy sotsial'noi polityky: navch. posib* [Fundamentals of social policy: textbook.], MAUP, Kyiv, Ukraine, P. 200. [in Ukrainian].

5. Davydyuk, O.O. "Social security: issues of theoretical analysis and indicators development", [Online], available at: <http://www.cpsr.org.ua> [in Ukrainian].

6. World Day of Social Justice, available at: <http://www.un.org.ua/en/information-centre/news/864-2009-02-20>

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On Fundamentals of National Security of Ukraine", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030964.html [in Ukrainian].

8. Volgin, N.A. and Sulimova, T.S. (2006), *Sotsial'naya politika. Entsiklopediya*; [Social Policy. Encyclopedia], Al'fa-Press, Moscow, Russia, P. 416 [in Russian].

9. European Social Charter (revised) dated 03.05.1996. European Social Charter (revised) CETS No. 163, available at: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=163&CM=7&DF=26/10/2008&CL=ENG>

Стаття надійшла до редакції 20.08.2019 р.